

colloquia
orientalia
bialostocensia

LITERATURA/HISTORIA

WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
UNIwersYTETU W BIAŁYMSTOKU
NAUKOWA SERIA WYDAWNICZA

colloquia
orientalia
bialostocensia

LITERATURA/HISTORIA

14

STUDIA TATARSKIE
pod redakcją
Grzegorza Czerwińskiego

Seria 4

KATEDRA BADAŃ FILOLOGICZNYCH
„WSCHÓD – ZACHÓD”
UNIwersYTETU W BIAŁYMSTOKU

ZWIĄZEK TATARÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

KOMITET REDAKCYJNY SERII:

Mariya Bracka, Piotr Chomik, Lilia Citko, Agnieszka Czajkowska, Krzysztof Czajkowski, Grzegorz Czerwiński [Sekretarz Redakcji], Joanna Dziedzic, Anna Janicka, Tadeusz Kasabula, Andrzej P. Kluczyński, Kamil Kopania, Krzysztof Korotkich, Grzegorz Kowalski, Paweł Kuciński, Lucy Lisowska, Jarosław Ławski [Redaktor Naczelny], Barbara Olech, Iwona E. Rusek, Michał Siedlecki, Łukasz Zabielski

Recenzenci tomu:

prof. dr hab. Włodzimierz Szturc (Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński)
prof. zw. dr hab. Henryk Jankowski (Katedra Studiów Azjatyckich, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza)

Redaktorzy tomu: Grzegorz Czerwiński, Artur Konopacki

Opracowanie graficzne i skład: Alter Studio

Korekta: Jolanta Dragańska, Aleksander Gadomski (j. rosyjski), Jacek Partyka (j. angielski)

Indeks nazwisk: Grzegorz Czerwiński

Na okładce wykorzystano fotografie ze zbiorów NAC

Copyright by Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015

Copyright by Związek Tatarów RP, Białystok 2015

ISBN 978-83-64081-24-8

Książka została przygotowana w ramach projektu badawczego „Literatura polsko-tatarska po 1918 roku”. Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2012/07/B/HS2/00292.

Wydanie publikacji zrealizowano przy wsparciu finansowym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Wydawca tomu:

Alter Studio, 15-281 Białystok, ul. Legionowa 30 lok. 211

tel./fax 85 72 22 545, e-mail: biuro@alterstudio.com.pl

www.alterstudio.com.pl

ESTETYCZNE ASPEKTY LITERATURY POLSKICH,
BIAŁORUSKICH I LITEWSKICH TATARÓW
(OD XVI DO XXI W.)

AESTHETIC ASPECTS OF THE LITERATURE OF
POLISH, BELARUSIAN AND LITHUANIAN TATARS
(FROM THE 16TH TO THE 21ST CENTURY)

ЭСТЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЛИТЕРАТУРЫ
ПОЛЬСКИХ, БЕЛОРУССКИХ И ЛИТОВСКИХ ТАТАР
(XVI–XXI ВВ.)

Edited by
GRZEGORZ CZERWIŃSKI
ARTUR KONOPACKI

Białystok 2015

NAUKOWA SERIA WYDAWNICZA

COLLOQUIA ORIENTALIA BIALOSTOCENSIA

Wschód, Pogranicza, Kresy, obrzeża i krańce, peryferie i prowincja to miejsca o szczególnej mocy kulturotwórczej. Równocześnie jest to przestrzeń oddziaływania odmiennych centrów cywilizacyjnych, religijnych, językowych, symbolicznych i literackich. Białystok i Podlasie, dawne ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego i całej jagiellońskiej Rzeczypospolitej to miejsce i dynamiczna przestrzeń pograniczna w głębokim znaczeniu: stykają się tutaj przecinające Europę na pół płyty kontynentalne cywilizacji łacińskiego Zachodu i bizantyjskiego Wschodu. Ścierają się tu, ale nie niszcząc wzajemnie, Orient ze światem Zachodu, Bałtowie ze Słowianami, prawosławni z katolikami, Białorusini z Polakami, Ukraińcy i Rosjanie. To źródło niemal wygasłej, niegdyś żywej tradycji żydowskiej, wyniszczonej przez Szoah, powoli odbudowującej się w nowym otoczeniu kulturowym i etnicznym. Tu znajdują się wielkie centra religijne i kulturalne wschodniego i zachodniego chrystianizmu: Ostra Brama, Żyrowice, Święta Góra Grabarka, Poczajów, Troki, Ławra Supraska, Grodno, Żytomierz, Bar, nade wszystko Ławra Kijowsko-Pieczerska; tu leżą ośrodki polskiego islamu: Kruszyniany i Bohoniki, centra religijne Karaimów, źródła chasydyzmu.

Białostockie Kolokwia Wschodnie to idea służąca międzykulturowej i międzyreligijnej wymianie myśli, utrwalaniu źródeł pamięci i tożsamości kulturowo-historycznej, badaniu świadectw literackich, artystycznych, przedstawiających przenikanie się wiar, kultur i tożsamości.

„Colloquia Orientalia Bialostocensia” to naukowa seria wydawnicza, której zadaniem jest publikowanie materiałów źródłowych i prac naukowych dotyczących szeroko rozumianego dziedzictwa europejskiego Wschodu. Jego części stanowią...

- Kultura, literatura, historia Europy Środkowej i Wschodniej.
- Cywilizacyjne i kulturowe pogranicza Europy i innych kontynentów, Orientu, Południa, Śródziemnomorza.
- Pierwsza Rzeczpospolita oraz kultury krajów słowiańskich, bałtyckich, germańskich, romańskich.
- Wielkie Księstwo Litewskie, Podlasie i Polesie, Inflanty, Kresy, pogranicze wschodnie, Prusy Wschodnie.
- Kultury mniejszości: Białorusinów, Żydów, Karaimów, Ukraińców, Rosjan, Niemców, Romów, Tatarów, staroobrzędowców, prawosławnych, protestantów.
- Tradycje, obrzędy, symbole i mity narodów Wschodu, języki ludów zamieszkujących tę kulturową przestrzeń.

RADA NAUKOWA SERII WYDAWNICZEJ

COLLOQUIA ORIENTALIA BIALOSTOCENSIA:

Andrzej Baranow (Wilno, Litwa)
Adam Bezwiński (UKW, Bydgoszcz)
Grażyna Borkowska (IBL PAN, Warszawa)
Tadeusz Bujnicki (UW, Warszawa) – Przewodniczący
Urszula Cierniak (AJD, Częstochowa)
Mieczysław Jackiewicz (UWM, Olsztyn)
Wołodmyr Jerszow (Żytomierz, Ukraina)
Dmitry Karnaukhov (Nowosybirsk, Rosja)
Zbigniew Kaźmierczyk (UG, Gdańsk)
Anna Kiezuń (UwB, Białystok)
Halina Krukowska (UwB, Białystok)
Ryszard Löw (Tel Awiw, Izrael)
Jan Leończuk (Książnica Podlaska, Białystok)
Elżbieta Mikiciuk (UG, Gdańsk)
Małgorzata Mikołajczak (UZ, Zielona Góra)
Swietłana Musijenko (Grodno, Białoruś)
Aleksander Naumow (UJ, Kraków)
Viviana Nosilia (Padwa, Włochy)
Jerzy Nikitorowicz (UwB, Białystok)
Eulalia Papla (UJ, Kraków)
Danuta Piwowarska (UJ, Kraków)
Jarosław Poliszczuk (Kijów, Ukraina)
Rościsław Radyszewski (Kijów, Ukraina)
German Ritz (Zürich, Szwajcaria)
Krzysztof Rutkowski (UW, Warszawa)
Tadeusz Sucharski (AP, Słupsk)
Wanda Supa (UwB, Białystok)
Maciej Tramer (UŚ, Katowice)
Halina Turkiewicz (Wilno, Litwa)
Alois Woldan (Wiedeń, Austria)
Igor Żuk (Grodno, Białoruś)

SPIS TREŚCI
CONTENTS OF THE BOOK
СОДЕРЖАНИЕ

Grzegorz Czerwiński, Artur Konopacki

Tatarskie spotkanie naukowe w Białymstoku i Sokółce. Wprowadzenie
Tatar Scientific Meeting in Białystok and Sokółka. Introduction
Научная встреча, посвященная проблемам татар, состоялась
в Белостоке и Соколке. Введение 13

I.

RĘKOPISY TATARÓW WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO
MANUSCRIPTS OF THE TATARS OF THE GRAND DUCHY
OF LITHUANIA
РУКОПИСИ ТАТАР ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО

Shirin Akiner

An Eclectic Literary Monument: The Religious Literature of the Tatars of
Belarus, Lithuania and Poland 33

Artur Konopacki, Joanna Kulwicka-Kamińska, Czesław Łapicz

Nieznany rękopis polskiego przekładu Koranu 49

Anetta Luto-Kamińska

Znaczenie literatury Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego dla badań
lingwistycznych nad polskimi tekstami dawnymi 69

Dmitry Sevruk

Exorcism Rites from khamail-manuscripts of Lipka Tatars 85

Magdalena Lewicka

Identyfikacja i analiza tekstologiczno-filologiczna arabskiej warstwy językowej stron 478-485 tefsiru z Olity (1723) 107

II.

WSPÓŁCZESNA LITERATURA TATARÓW POLSKICH
CONTEMPORARY LITERATURE OF POLISH TATARS
СОВРЕМЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА ПОЛЬСКИХ ТАТАР

Jan Tyszkiewicz

Kilka uwag o pisarstwie Stanisława Kryczyńskiego 135

Светлана Червонная

Поэзия и журналистика Селима Хазбиевича 143

Maciej Dajnowski

Fantazmat Wielkiego Stepu we współczesnej poezji
Tatarów polskich 165

Michał Łyszczarz

Społeczny wymiar współczesnej poezji polskich Tatarów 183

III.

TATARZY – KONTEKST LITERACKI I KULTUROWY
THE TATARS – LITERARY AND CULTURAL CONTEXT
ТАТАРЫ – ЛИТЕРАТУРНЫЙ И КУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ

Лилия Габдрафикова

Татарский фольклор как основа национального этикета 205

Ляйсан Бадертдинова Татарская литература периода Казанского ханства: исследования и исследователи.	217
Jolanta Sztachelska Tatarzy Henryka Sienkiewicza	227
Anna Cudowska Wpływy tatarskie w modzie polskiej od XVI do XIX wieku.	245
Marek M. Dziekan Życie i dzieło bośniackiego pisarza muzułmańskiego Muhameda Nevaiego Uskufiego (XVII w.)	255
Николай Васькив «На все взгляни, осмысли все». Мотивы и образы поэзии Матымгулы Пырагы	281
Sergii Rybalkin Modern Moroccan Arabic Poetry: Its Beginnings and Development . .	303
Noty o Autorach	321
Summary	327
Indeks nazwisk	329
Указатель имен	340

Grzegorz CZERWIŃSKI
Artur KONOPACKI

**TATARSKIE SPOTKANIE NAUKOWE
W BIAŁYMSTOKU I SOKÓLCE.
WPROWADZENIE**

**TATAR SCIENTIFIC MEETING
IN BIAŁYSTOK AND SOKÓŁKA.
INTRODUCTION**

**НАУЧНАЯ ВСТРЕЧА, ПОСВЯЩЕННАЯ
ПРОБЛЕМАМ ТАТАР, СОСТОЯЛАСЬ В
БЕЛОСТОКЕ И СОКОЛКЕ.
ВВЕДЕНИЕ**

Prezentowany tom stanowi owoc Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Estetyczne aspekty literatury polskich, białoruskich i litewskich Tatarów (od XVI do XXI wieku)”, która odbyła się w Białymstoku i Sokółce w dniach 14-15 listopada 2014 r. pod patronatem Polskiego Stowarzyszenia Komparatystyki Literackiej. Organizatorami konferencji byli: Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Oddział Podlaski Związku Tatarów RP oraz Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku. W obradach, które toczyły się pierwszego dnia – w Książnicy Podlaskiej oraz drugiego dnia – w Sokólskim Ośrodku Kultury, wzięli udział badacze z ośrodków akademickich z Białorusi, Litwy, Polski, Tatarstanu, Ukrainy i Wielkiej Brytanii oraz przedstawiciele mniejszości tatarskiej z województwa podlaskiego. Naukowców zgromadziła kwestia piśmiennictwa tatarskiego, rozwijającego się od XVI w. na ziemiach Wielkiego

Księstwa Litewskiego i kontynuowanego obecnie w Polsce, na Litwie i Białorusi.

Tatarzy na ziemię Wielkiego Księstwa Litewskiego przybyli pod koniec XIV w. Akcję osadniczą z wielkim rozmachem prowadził książę Witold. Obdarzył on tatarskich wojowników ziemią i przywilejami: Tatarzy mieli prawo zachować swoją religię – islam i wznosić świątynie – meczety oraz zakładać swoje cmentarze, a w zamian mieli służyć księciu jako wojskowi. Przybysze dość szybko ulegli asymilacji, pozostając jednak wierni religii przodków. Aby przekazywać tradycje kolejnym pokoleniom, kopiowali i kompilowali księgi religijne, używając alfabetu arabskiego dostosowanego do potrzeb języków słowiańskich. Ich spuścizna literacka obejmuje dziś rękopiśmienne *kitab*y, *chamaity* i *tefsiry*, które – zapisane literami arabskimi – kryją w sobie języki polski i białoruski. Księgi te stanowią niezwykle źródło do poznania dziejów, kultury i literatury tej społeczności. W XX i XXI w. Tatarzy dają się poznać jako wybitni eseści, reporterzy i poeci. Wydają własne czasopisma i książki, publikują w prasie codziennej i specjalistycznej. Szeroko rozumianej literaturze tatarskiej, zarówno historycznej, jak i współczesnej, poświęcona była białostocka konferencja.

Otwarcie konferencji – dr Grzegorz Czerwiński i dr Artur Konopacki
Fot. Krzysztof Mucharski

Spotkanie miało charakter międzynarodowy i komparatystyczny. Językami roboczymi konferencji były angielski, białoruski, polski i rosyjski. Nad poziomem merytorycznym tego przedsięwzięcia, dotyczącego tak skomplikowanej kwestii, jaką jest próba całościowego ujęcia piśmiennictwa tatarskiego od XVI do XXI w., czuwał Komitet Naukowy, którego członkami byli: prof. Selim Chazbijewicz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), prof. Małgorzata Czerwińska (Uniwersytet Gdański), prof. Leonarda Dacewicz (Uniwersytet w Białymstoku), prof. Marek M. Dziekan (Uniwersytet Łódzki), prof. Aleksander Gadomski (Krymski Uniwersytet Inżynieryjno-Pedagogiczny, Symferopol, Krym), prof. Ismail Kerimow (Krymski Uniwersytet Inżynieryjno-Pedagogiczny, Symferopol, Krym), prof. Anna Kiezuń (Uniwersytet w Białymstoku), dyr. Jan Leończuk (Książnica Podlaska w Białymstoku), prof. Czesław Łapicz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) – przewodniczący Komitetu Naukowego, prof. Jarosław Ławski (Uniwersytet w Białymstoku), prof. Jolanta Sztachelska (Uniwersytet w Białymstoku), doc. Michał Tarełka (Instytut Języka i Literatury Narodowej Akademii Nauk Białorusi) oraz prof. Aleksey Yudin (University of Ghent, Belgia).

Sprawami organizacyjnymi zajmował się Komitet Organizacyjny, który współtworzyli: dr Grzegorz Czerwiński (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”, Uniwersytet w Białymstoku) – przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, dr Artur Konopacki (Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet w Białymstoku oraz Oddział Podlaski Związku Tatarów RP) – zastępca przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego, dr Katia Vandendorre (Katedra Rusycystyki i Sławistyki, Uniwersytet w Nowym Jorku), dr Łukasz Zabielski (Książnica Podlaska w Białymstoku), mgr Grzegorz Kowalski (Książnica Podlaska w Białymstoku) – sekretarz Komitetu Organizacyjnego, mgr Daniel Znamierowski (Książnica Podlaska w Białymstoku). W organizacji przedsięwzięcia pomagali również studenci i doktoranci Uniwersytetu w Białymstoku (mgr Urszula Adamska, mgr Jolanta Dragańska, mgr Elwira Tomczyk, Małgorzata Wojtowicz i Anna Kropiewnicka). Dobrą radą i konsultacjami na każdym etapie przygotowywania konferencji wspierał organizatorów prof. Jarosław Ławski – kierownik Katedry Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku.

Obrady składały się nie tylko z referatów (wysłuchaliśmy ich łącznie dwadzieścia). Ważnym elementem była również bardzo ożywiona dyskusja, w której wspólnie z referentami brała udział licznie zgromadzona publiczność – pracownicy białostockich uczelni, uczniowie szkół średnich, studenci i, oczywiście, podlascy Tatarzy. W czasie dyskusji podejmowano następujące zagadnienia badawcze:

- Czy możliwa jest historia wschodnioeuropejskiej literatury tatarskiej (XVI–XXI w.)?
- Literackie aspekty piśmiennictwa Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego (tematy, motywy, gatunki i rodzaje literackie zawarte w *kitabach* i *chamailach*).
- Miejsce współczesnej literatury polsko-, litewsko- i białorusko-tatarskiej na tle literatur narodowych w Polsce, na Litwie i na Białorusi.
- Poezja twórców XX/XXI-wiecznych.
- Estetyczne aspekty eseistyki i twórczości publicystycznej w dwudziestoleciu międzywojennym, w latach 1945–1989 i po 1989 r.
- Literatura Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego a literatury orientalne (turecka, arabska, perska, krymskotatarska).
- Folklor tatarski (niekanoniczne modlitwy, zamówienia, zaklęcia, baśnie i legendy).
- Językowy obraz świata w tekstach tatarskich.
- Postacie tatarskie i tatarszczyzna w literaturze polskiej.

W opinii uczestników, konferencja okazała się cenną inicjatywą, która po raz pierwszy połączyła badaczy różnych gałęzi nauk humanistycznych i społecznych, zajmujących się już od jakiegoś czasu piśmiennictwem tatarskim w ramach swoich dyscyplin. Rezultaty prowadzonych poszukiwań oraz postulaty badawcze zaprezentowali poloniści, slawiści, orientaliści, historycy i socjologowie. Podczas zakończenia konferencji uczeni wyrazili opinię, iż badania nad literaturą tatarską postrzeganą całościowo powinny być kontynuowane w podobnej, komparatystycznej i interdyscyplinarnej, formie. Warto wspomnieć również o imprezach towarzyszących, gdyż owe tatarskie święto naukowe rozpoczęło się już dzień wcześniej, tj. 13 listopada. W tym dniu na Wydziale Filologicznym

UwB miał miejsce bardzo interesujący wykład prof. Czesława Łapicza zatytułowany „Czy piśmiennictwo Tatarów – muzułmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego jest słowiańskim *aljamiado*?” Natomiast 14 listopada po zakończeniu obrad odbyła się w Muzeum Historycznym w Białymstoku promocja najnowszych książek i czasopism o tematyce tatarskiej, wydanych w Białymstoku (krytyczne wydanie *Alfurkanu tatarskiego* Piotra Czyżewskiego, pism literackich Stanisława Kryczyńskiego oraz zbioru reportaży polsko-tatarskich z okresu międzywojennego) i w Tatarstanie („Tatarica”, „Zołotoordynskoje obozrienije”). Ponadto tego wieczoru, dzięki uprzejmości pani kierownik Muzeum Historycznego Lucyny Lesisz, uczestnicy konferencji mogli zapoznać się z rękopisami Tatarów WKL ze zbiorów tegoż muzeum, które na co dzień nie są udostępniane zwiedzającym.

Pierwszy dzień obrad w Książnicy Podlaskiej
Fot. Krzysztof Mucharski

Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Estetyczne aspekty literatury polskich, białoruskich i litewskich Tatarów (od XVI do XXI wieku)” odbyła się przy wsparciu finansowym Urzędu Miejskiego

w Białymstoku. Patronatem Honorowym nasze przedsięwzięcie objęli Prezydent Miasta Białegostoku i Marszałek Województwa Podlaskiego.

Niniejszy tom ukazuje się dzięki wsparciu finansowemu Marszałka Województwa Podlaskiego Pana Mieczysława Kazimierza Baszki.

Prof. Czesław Łapicz i dr Shirin Akiner
Fot. Krzysztof Mucharski

The presented volume collects the proceedings of the International Conference “Aesthetic Aspects of the Literature of Polish, Belarusian and Lithuanian Tatars (from the 16th to the 21st Century)”, which took place in Białystok and Sokółka from 14 to 15 November 2014, under the auspices of the Polish Society of Comparative Studies of Literature. The conference was organized by the Chair in Philological Studies “East – West”, the Faculty of Philology at the University of Białystok, the Podlasian Section of the Union of Polish Tatars, and the Łukasz Górnicki Library of Podlasie in Białystok. Among the attendants of the first day’s session at the Łukasz Górnicki Library and the second day’s meeting at the Cultural Center of Sokółka, there were researchers from academic centres in Belarus, Lithuania, Poland, Tatarstan, Ukraine and the

United Kingdom, as well as representatives of the Tatar minority from the Podlaskie Voivodeship in Poland. The researchers discussed Tatar literature that originated in the 16th century in the Grand Duchy of Lithuania and later developed in Poland, Lithuania and Belarus.

Prof. Jan Tyszkiewicz i prof. Jolanta Sztachelska
Fot. Krzysztof Mucharski

The Tatars arrived in the Grand Duchy of Lithuania at the end of the 14th century. The Duke Vitold (Vytautas) was enthusiastic to organize. He bestowed on Tatar warriors a piece of land and privileges. The Tatars had the right to preserve their religion – Islam, to erect temples – mosques, and to stake their own cemeteries. In return, they had to serve the prince as his army. The Tatars assimilated quite quickly, though they remained faithful to their ancestors' religion. They copied and compiled religious books in order to pass down their traditions to next generations. To this purpose, they adopted Arabic alphabet which they adapted to suit the needs of Slavic languages. Today their legacy includes manuscripts *kitab*s, *khamails*, *tefsirs*, concealing the Polish and Belarusian languages behind Arabic letters. There is no doubt that these books are a unique

source of history, culture and literature of this community. In the 20th and 21st centuries the Tatars became known as prominent essayists, journalists and poets. They publish their own journals and books. They publish articles in daily and specialized press. In fact, our conference is devoted to Tatar literature in a broad sense.

The meeting was of an international and comparatist nature. The languages of the conference were English, Belarusian, Polish and Russian. The Scholarly Committee watched over the level of the project concerning such a complex issue as the attempt at a comprehensive presentation of Tatar literature from the 16th to the 21st century. The Committee included: Prof. Selim Chazbijewicz (the University of Warmia and Mazury, Poland), Prof. Małgorzata Czermińska (the University of Gdańsk, Poland), Prof. Leonarda Dacewicz (the University of Białystok, Poland), Prof. Marek M. Dziekan (the University of Łódź, Poland), Prof. Aleksander Gadomski (the Crimean Engineering and Pedagogical University, Simferopol, Crimea), Prof. Ismail Kerimow (the Crimean Engineering and Pedagogical University, Simferopol, Crimea), Prof. Anna Kieźuń (the University of Białystok, Poland), Jan Leończuk (Head of the Łukasz Górnicki Library of Podlasie in Białystok, Poland), Prof. Czesław Łapicz (the Nicolaus Copernicus University, Poland) – President, Prof. Jarosław Ławski (the University of Białystok, Poland), Prof. Jolanta Sztachelska (the University of Białystok, Poland), Dr Michaił Tarełka (the National Academy of Sciences of Belarus), and Prof. Aleksey Yudin (the University of Ghent, Belgium).

The Organizing Committee included Dr Grzegorz Czerwiński (the Chair in Philological Studies “East – West”, the University of Białystok) – President of the Organizing Committee, Dr Artur Konopacki (the Faculty of Pedagogy and Psychology, the University of Białystok and the Podlasiian Section of the Union of Polish Tatars) – President’s Assistant of the Organizing Committee, Dr Katia Vandendorre (the Department of Russian and Slavic Studies, the New York University), Dr Łukasz Zabielski (the Łukasz Górnicki Library of Podlasie in Białystok), Grzegorz Kowalski (the Łukasz Górnicki Library of Podlasie in Białystok) – Secretary of the Organizing Committee, and Daniel Znamierowski (the Łukasz Górnicki Library of Podlasie in Białystok).

MA students and post-graduate students of the University of Białystok provided their invaluable assistance in the organization of the event (Urszula Adamska, Jolanta Dragańska, Elwira Tomczyk, Małgorzata Wojtowicz and Anna Kropiewnicka).

Professor Jarosław Ławski, Head of the Chair in Philological Studies “East – West” at the University of Białystok, offered advice and consultancy at every stage of preparation of the conference.

The event included not only lectures (of which there were twenty altogether) but also heated debates with the participation of speakers as well as numerous members of the audience, among whom there were staff members of the University of Białystok, high school students, university students, and obviously the Tatars of the Podlasie region. The following issues were discussed:

- Is the history of East European Tatar literature possible (16th – 21st century)?
- Literary aspects of Tatars’ writing in the Grand Duchy of Lithuania (topics, themes, genres and literary types of the *kitab* and the *khamail*).
- The status of contemporary Polish-, Belarusian- and Lithuanian-Tatar literature within the framework of national literature in Poland, Belarus and Lithuania.
- The poetry of 20th and 21st centuries.
- The aesthetic aspects of essay writing and journalistic works during the Interwar Period (1918–1939), between 1945 and 1989, and after 1989.
- Tatars’ literature in the Grand Duchy of Lithuania and Oriental literatures (Turkish, Arabic, Persian, Crimean Tatar).
- The Tatar folklore (non-canonical prayers, orders, spells, fairy tales and legends). The linguistic picture of the world in Tatar texts.
- Tatar characters and Tatar elements in Polish, Lithuanian and Belarusian literature of the 19th and 20th centuries.

Promocja wydawnictw naukowych z Tatarstanu w Muzeum Historycznym w Białymstoku
Fot. Krzysztof Mucharski

In the opinion of the participants, the conference turned out to be a valuable initiative and a first-time opportunity to join together various branches of the humanities and social studies, which for some time were dealing with Tatar literature independently, within their respective fields. During the conference the specialists in Polish literature, Slavic studies, Oriental studies, historians and sociologists came up with interesting study results and research hypotheses. Concluding the event, they all agreed that thorough studies on Tatar literature should be continued in a similar comparative and interdisciplinary vein.

A few events related to the conference are also worth mentioning. The proceedings commenced on 13 November with a very interesting lecture delivered by Professor Czesław Łapicz (the lecture took place at the University of Białystok) entitled “The Literature of Tatars, Muslims of the Grand Duchy of Lithuania – Is It a Slavic *Aljamiado*?” On 14 November, after the end of the conference sessions, the latest books and periodicals dedicated to Tatar-related issues, were promoted at the Historical Museum

in Białystok: those published in Białystok, e.g. the critical edition of *Al-furkan tatarski* [The Tatar Al-Furqan] by Piotr Czyżewski, literary works by Stanisław Kryczyński, and a collection of Polish-Tatar reportages from the inter-war period); and those published in Tatarstan (“Tatarica”, “Zolotoordinskoe Obozrenye”). In addition, that evening, by courtesy of Lucyna Lesisz, Head of the Historical Museum, the conference participants had an opportunity to read the manuscripts of Tatars from the Grand Duchy of Lithuania kept in the museum’s collection which is not made available to visitors on a daily basis.

The International Conference “Aesthetic Aspects of Literature of Polish, Belarusian and Lithuanian Tatars (from the 16th to the 21st Century)” was held with the financial support of the Municipality of Białystok. The President of Białystok and the Marshal of Podlaskie Voivodeship were the honorary patrons of our project.

This volume has been published thanks to the financial support of the Marshal of Podlaskie Voivodeship, Mieczysław Kazimierz Baszko.

Drugi dzień obrad (Sokółka)

Fot. Krzysztof Mucharski

Настоящий том публикуется по итогам работы Международной научной конференции «Эстетические аспекты литературы польских, белорусских и литовских татар (XVI–XXI вв.)», которая проходила 14-15 ноября 2014 г. в Белостоке и в Соколке, под патронатом Польской ассоциации литературной компаративистики. Организаторами конференции были: кафедра филологических исследований «Восток – Запад», Филологический факультет Университета в Белостоке, Подляское отделение Ассоциации татар Республики Польша и Подляская библиотека им. Лукаша Гурницкого в Белостоке.

В мероприятиях, которые проходили в первый день в Подляской библиотеке и во второй день – в Центре культуры в Соколке, приняли участие исследователи из различных академических центров Беларуси, Литвы, Польши, Татарстана, Украины и Великобритании, а также представители татар Подляского воеводства. Они собрались, чтобы обсудить научные проблемы письменного наследия татар, начавшего развиваться с XVI в. на территориях Великого княжества Литовского и продолжающего по сей день развиваться на территориях современных Польши, Литвы и Беларуси.

В Великое княжество Литовское татары начали прибывать в конце XIV в. Их переселению уделял особое внимание князь Витольд. Он передал земли во владение татарским воинам и одарил их многочисленными привилегиями. За татарами сохранялось право исповедовать свою религию – ислам, строить свои храмы – мечети, хоронить усопших на своих кладбищах. Ассимилировались переселенцы достаточно быстро, но верность религии предков хранили и делали все для того, чтобы передавать свои религиозные традиции будущим поколениям. Они копировали и компилировали религиозные книги, используя при этом арабскую азбуку, приспособленную к потребностям славянских языков. До наших времен дошли *китабы*, *хамаилы* и *тефсиры*, написанные от руки арабскими буквами на польском и белорусском языках. В XX и XXI вв. татары заявили о себе как талантливые эссеисты, репортеры и поэты: начали издавать

журналы и книги, печататься на страницах периодических и специальных изданий. Письменное наследие татар является бесценным источником информации об истории и культуре их общества и позволяет говорить о феномене татарской литературы. Поэтому наша конференция посвящена татарской литературе в широком понимании этого термина.

Dr Magdalena Lewicka

Fot. Krzysztof Mucharski

Встреча проходила на международном уровне и имела компаративистский характер. Рабочими языками конференции были английский, белорусский, польский и русский языки. Научный уровень мероприятия, на котором обсуждалась столь важная проблематика, каковой является попытка комплексного исследования письменного наследия татар XVI–XXI вв., обеспечивал научный комитет, в состав которого вошли проф. Селим Хазбиевич (Варминско-Мазурский университет), проф. Малгожата Черминская (Гданьский университет), проф. Леонарда

Дацевич (Университет в Белостоке), проф. Марек М. Дзекан (Лодзинский университет), проф. Александр Гадомский (Крымский инженерно-педагогический университет, Симферополь, Крым), проф. Исмаил Керимов (Крымский инженерно-педагогический университет, Симферополь, Крым), проф. Анна Кежунь (Университет в Белостоке), директор Ян Леончук (Подляская библиотека в Белостоке), проф. Чеслав Лапич (Университет Николая Коперника) – председатель научного комитета, проф. Ярослав Лавский (Университет в Белостоке), проф. Йоланта Штахельская (Университет в Белостоке), доц. Михаил Тарелка (Институт языка и литературы Национальной академии наук Беларуси) и проф. Алексей Юдин (Гентский университет, Бельгия).

Организационными вопросами конференции занимался организационный комитет в следующем составе: д-р Гжегож Червинский (кафедра филологических исследований «Восток – Запад» Университета в Белостоке) – председатель организационного комитета, д-р Артур Конопацкий (факультет педагогики и психологии Университета в Белостоке и Подляское отделение Ассоциации татар РП) – заместитель председателя организационного комитета, д-р Катя Ванденборре (Кафедра русистики и славистики Нью-Йоркского университета), д-р Лукаш Забельский (Подляская библиотека в Белостоке), мгр. Гжегож Ковальский (Подляская библиотека в Белостоке) – секретарь организационного комитета, мгр. Данель Знамеровский (Подляская библиотека в Белостоке). В организации мероприятия помогли студенты и аспиранты Университета в Белостоке: мгр. Уршуля Адамская, мгр. Йоланта Драганская, мгр. Эльвира Томчик, Малгожата Войтович и Анна Крөпєвницкая). Добрыми советами и консультациями на всех этапах подготовки и проведения конференции нас поддерживал проф. Ярослав Лавский – заведующий кафедрой филологических исследований «Восток – Запад».

В программу конференции вошли не только доклады (в общей сложности их было более двадцати). Важным элементом конференции были очень активные дискуссии, в которых вместе с

докладчиками принимали участие присутствующие: сотрудники высших учебных заведений Белостока, студенты, учащиеся средних школ и, конечно же, подляские татары. Во время дискуссии был затронут ряд научных проблем:

- Допустимо ли говорить об истории восточноевропейской татарской литературы (XVI–XXI вв.)?
- Литературные аспекты письменного наследия татар Великого княжества Литовского (темы, мотивы, литературные жанры в *китабах* и *хамаилах*).
- Место современной польско-, литовско-, белорусско-татарской литературы в кругу национальных литератур Польши, Литвы и Беларуси.
- Поэзия XX–XXI вв.
- Эстетические аспекты эссеистики и публицистики 1918–1939 гг., 1945–1989 гг. и после 1989 г.
- Литература татар Великого княжества Литовского и ориентальные литературы (турецкая, арабская, персидская, крымскотатарская литература).
- Татарский фольклор (неканонические молитвы, заговоры, заклинания, волшебные сказки, легенды).
- Языковая картина мира в татарских текстах.
- Образы татар и татарской культуры в польской, литовской и белорусской литературе XIX–XX вв.

По мнению участников, состоявшаяся конференция – это бесценная инициатива, которая впервые объединила польских татар и представителей различных направлений общественных и гуманитарных наук, научные исследования которых связаны с проблематикой конференции: славистов, полонистов, ориенталистов, историков и социологов. Завершая конференцию, ученые пришли к выводу, что исследованиям татарской литературы следует придать компаративистский и междисциплинарный характер.

Dyskusja podczas drugiego dnia obrad (od lewej: dr Shirin Akiner, dr Aleksander Miśkiewicz, pani Halina Szahidewicz, pan Jan Adamowicz – prezes Związku Tatarów RP)

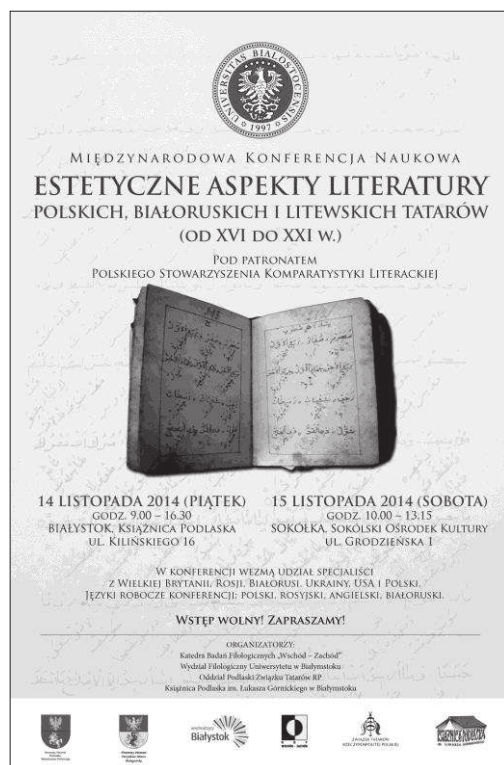
Fot. Krzysztof Mucharski

Нельзя оставить без внимания и другие мероприятия, связанные с конференцией, поскольку научный праздник, посвященный проблемам татар, начался днем раньше – 13 ноября. В этот день на филологическом факультете Университета в Белостоке выступил проф. Чеслав Лапич с очень интересным докладом «Является ли письменное наследие татар-мусульман Великого княжества Литовского славянским *альхамьядо*?». После докладов участников 14 ноября были проведены презентации в Белостокском историческом музее (недавно изданных в Белостоке книг и журналов, посвященных татарской проблематике: критического издания «*Alfurkanu tatarskiego*» Петра Чижевского, литературных произведений Станислва Крычинского и сборника польско-татарских репортажей межвоенного периода), и в Татарстане (изданий «Татарика», «Злотоордынское обозрение»). Кроме того, вечером, благодаря директору Исторического музея Люцине Лесиш,

uczestnicy konferencji mieli możliwość osmotrzeć рукописи татар Великого княжества Литовского, хранящиеся в музее, но недоступные посетителям музея.

Международная научная конференция «Эстетические аспекты литературы польских, белорусских и литовских татар (XVI–XXI вв.)» была проведена при финансовой поддержке Белостокского городского управления и под почетным патронатом президента г. Белостока и маршалка Подляского воеводства.

Настоящий том издан благодаря финансовой поддержке маршалка Подляского воеводства господина Мечислава Казимежа Башко.

Plakat konferencyjny